

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Жыйыныу

Асламлы басма органланы бюгюнню кюнде болуму эмда проблемаланы тамамлау онлары сюзюлгендиле

Правительствону юйюнде КъМР-ни Башчысыны къуллугун болжаллы халда толтурган **К.В. Коков** асламлы басма къырал органланы таматарлары бла тубешгенди. Сюзюлген темаланы араларында СМИ-лени бюгюнню

кюнде болумлары эмда аланы мындан ары айнытуу, адамларыбызны жашауларыны качественларын игилендириуу бла байламлы республикада кийирилген жангы борчланы информация жаны бла толу кёрюстюу, жамауат бла бай-

ламлыкъ тутуу, республикада жашагъанланы жарсытхан проблемаланы ачыкълау, басма продукцияны жайыу, Къабарты-Малкъарны районларында качеству телевещанияны жалчытыу вопросла болгандыла.

ТЮБЕШИУ

Суратлау искусствону эмда саулай маданиятны айнытыну юсюнден баргъанлыкъ сёз

Правительствону юйюнде **Казбек Коков** КъМР-ни халкъ художниги **Мухадин Кишев** эманы юй бийчеси, искусствовед **Жаклин Диана Мосс** бла тубешгенди. Суратчы республиканы оноучусуна жангы чыгъ-

Тубешиуно чегинде Россейни эмда тыш къыралланы уллу экспозиция майданларында Къабарты-Малкъарны халкъларыны къол чыгъармачылыкъ искусстволарыны даражаларын ачыкълауно,

армачылыкъ проектлерини, къураллыкъ кёрмючлери бла байламлы ишлерини юсюнден хабарлагъанды.

суратлау искусствону эмда саулай маданиятны айнытыну юсюнден сёлешгендиле.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствону пресс-службасы.

ПАРЛАМЕНТ

Жашау журтланы хайырландырыу жорукъланы бузгъанлагъа жууаплылыкъ къатыланады

КъМР-ни Парламентини кезиуло пленар жыйлыунода комитетлени къауумларына тюрлениуле кийирилгендиле, РФ-ни Къырал Думасына башламчылыкъла да къабыл этилгендиле. Кенгешни спикер **Татьяна Егорова бардыргъанды. Бек алгъа ол Джамбулат Эркеновха эркин болгъан депутат мандат белрилени билдирип, аны алгъышлагъанды.**

Биринчиден, Парламентни къауумунда болгъан тюрлениуле сюзюлгендиле. Джамбулат Эркеновдан Промышленность, транспорт, связь эм жол мюлк, Регламент, депутат этика эм Парламентни ишин къурау жаны бла комитетлеге кийириуно юсюнден тилек берилгенди.

Законла чыгъарыуучу органны контроль-эсеплеучо комиссиясыны таматасы болуп тургъан **Маремуков Арсен Аминовичи** депутат полномочиялары ол ёлгени бла байламлы болжалдан алгъа тохтатылгъанлары ючюн Регламент, депутат этика эм Парламентни ишин къурау комитетни башчысы **Кансаланы Елена** аны къуллугуна **Тимур Тхагалегов** тийишли кёрюлгени билдиргенди.

проекти эти окулууда къабыл кёрюлгенди.

КъМР-ни финансла министрини къуллугун толтурган **Елена Лисун** англытханнга кёре, документ субъектлеге берилген бюджет кредитле-

Депутатла **Светлана Баянну** Май район сюдно 1-чи номерли участкасыны жарашдырыу судьясына къабыл кёргендиле. Ызы бла законланы проектлерин сюзюге киришгендиле. «КъМР-ни бюджетини дефицитини бир кесегин къайтарыу ючюн федерал бюджетден кредит беруино юсюнден документте къошакъ келишимни къабыл кёрюно юсюнден» законну

ни реструктуризациясыны жорукълары тюрленгенлери эмда РФ-ни Финансла министрствосу бла жангы келишимге къол салынганы бла байламлы жарашдырылгъанды. Къошакъ да уа борчну къайтарыуно болжаллары сакъланмаса, къаллай та-зир салынырыгъы, аны ёлчеми да белгилендиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Ахшы хабарла

Муниципал жол мюлк фондлагъа – 225 миллион сом

Быйыл Къабарты-Малкъарны муниципал жол мюлк фондларына республиканы бюджетинден 225 миллион сом бёлюнюрюкдю, деп билдиргендиле КъМР-ни Къурулуш эмда жол мюлк министрствосундан.

Субсидияла беш муниципалитетте, эки шахар округга эмда юч шахарга берилгендиле. Ол санда Бахсан шахар округга - 100, Прохладна шахар округга - 25, Нарткала шахар округга - 25 эмда Терек шахарга – 35 миллион сом бёлюнюрюкдю. Бу жаны бла келишим къабыл этилгенден сора, аланы санына Нальчик да къошулукъду. Проектде айтылгъанга кёре ара шахарга 432 миллион сом бёлюнюрюкдю, деп билдиргендиле информагентстволардан.

Садикте кезиулерин сакълагъанланы тизмеси къысхартгъанды

Быйыл Нальчикде школгъа дери билим берген учреждениялагъа юч жюзден аслам сабий алынганды. Ала алгын кезиулерин сакълангандыла. Мындан арысында садиклеге эм биринчи очередьде тургъанланы, кеси районларында баргъанланы неда Нальчикде жашагъанланы аллыкдыла. Шахарны администрациясында сабий садлада жерлени жетерча этиу борчну толтуруугъа энчи магъана бериледи, деп билдириледи мэрияны пресс-службасындан.

КъМР-ни Кёп функциялы арасы бек игилени санында

Россейни Экономиканы айнытуу министрствосу бытыр тёртончо кварталда регионлада эм иги ишлеген къырал эм муниципал жумушланы тамамлагъан Кёп функциялы араланы (МФЦ) рейтингни бла шагъарей этгенди. Чыгъарылгъан эсеплеге кёре Къабарты-Малкъарда МФЦ-ни ишине 90 процент берилгенди.

Рейтингни къурагъанлы аны онбир кёрюмдоге кёре жарашдыргъандыла. Ол санда къырал эм муниципал жумушланы толтурууда «бир терезе» деген проект къалай ишлегенине, арада нелай бир адамны жумушларына къаралгъанына, Экономиканы айнытуу министрствону эсгерилуе нечик толтурулгъанларына да. Республиканы учреждениясында аланы тамамлау жюз процентте жетгенди. Хайырлануучуланы ыразылыклары да андан хазна артха къалмайды (99,73%).

Квартал сайын бардырылгъан рейтинг - толтуруучу власть органланы РФ-ни субъектлеринде къырал жумушланы тамамлагъан араланы къурау эм айнытуу жаны бла ишлерине багъа берирге болушады, деп билдирдиле информагентстволардан.

Жашау журтланы хайырландырыу жорукъланы бузгъанлагъа жууаплылыкъ къатыланады

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

«Таксиде пассажирлени эм жюкленни жюрютюу жаны бла жумушлагъа контрольноу тамамлауу низамыны юсюнден» республикалы законнга да, кёргюзюлген тюзетиулеге да, къаралганды. КъМР-ни Правительствосу башчысы орунбасары - инфраструктура эм цифралы айныуу министри **Владимир Болотоков** тюрлениуле документлени электрон халда жюрютюуно кырауу бла байламлы болгъанларын айтханды. Дагъыда таксилени ишлерине контрольноу толтурууу низамы да алышынганды.

Федерал законлагъа этилген тюрлениулеге тийишлиликде жашау журт контроль ючю жууаплы органлагъа кеп къатлы юйледе отулану бузуп, жангыдан ишлеуно жорукъланы

ген жангычылыкъланы кёргюзгенди. Алагъа кере толтуруучу власть органланы медицина болушлукъну айныууу полномочиялары кенгертиледи. Проект эки окъулууда къабыл кёрюлгенди.

Парламентни Законодательство, къырал кырулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитетини депутатлары федерал законланы проектлерин хазырлагъандыла, ала жууукъ кезиуде РФ-ни Кырал Думасына кёргюзюллюкюле.

Кенгешге федерал инспектор **Евгений Ткачев**, РФ-ни Федерал жыйылыуунда республиканы келечиси **Улбашланы Мухарбий**, Жамауат палатаны таматасы **Хазратали Бердов**, Конституциялы судно башчысы **Геляхланы Абдуллах**, Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный **Зумакулланы Борис** эм башхала да къатышхандыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

рын сакъламагъанланы ачыкълау жаны бла полномочияла къошулгъандыла. Аны бла байламлы «КъМР-де жашау журт жорукъланы бир низамгъа келтириуно юсюнден» законнга тюзетиуле этилгенди.

Социал политика, уруну эм саулыкъ сакълау комитетни башчысы **Хусейн Кажаров** а «Инсанланы саулыкъларын сакълауно юсюнден» законну 2-чи статьясына кийирил-

Конкурс

Айырмалы жаш айырыучулагъа - дипломла

Кеп болмай Черек муниципал районну администрациясында Жаш айырыучуно кюнине жораланган «Мени сайларгъа эркинлигим» деген тема бла байламлы школ конкурслада бла викториналада хорлагъанланы саугъалагъандыла. Анга тамата классланы окъуучулары, устазла эмда башхала къатышхандыла.

Жыйылыуно ача, Черек районну айырыу комиссиясыны председатели **Кыулбайланы Алан**, бу ишни магъанасыны юсюнден айта, ол жаш адамлагъа айырыулары юсюнден толуракъ билдирер умутда

къуралгъанын белгилегенди. Андан сора да аланы граждан борчларын толтурургъа, уллу келлюлюк этмезге себеплик этеригин да айтханды.

Кыралны тамблагъы кюнине ёсе келген тёлю къаллай сайлау этгенине кере боллугъуно юсюнден районну администрациясыны башчысыны орунбасары **Къазийланы Анатоллий**, ветеранланы советини председатели **Чеченланы Георгий**, ОМВД-ны бёлуюноуу бла айырыу комиссияны келечилери **Балаланы Алим** бла **Эфендиланы Заурбек** да сёлешгенди.

Ызы бла школ викториналада хорлагъанлагъа Черек районну айырыу комиссиясыны атындан дипломла эм саугъала берилгенди. КъМР-ни Айырыу комиссиясыны башчысы **Вячеслав Гешевни** атындан а Жаш айырыучуно кюнине тири къатышхан устазлагъа **Ыразылыкъ къагъытла** буюругъандыла.

Ахырында **Кыулбай улу жыйылгъанланы** **Къашхатауно** **Маданият юйюнде** орналгъан айырыу участогунда экскурсиягъа чакъыргъанды.

Документле

Баун Светлана Михайловнаны **Май суд районну 1-чи номерли суд участкасыны жарашдырыучу судьясыны къуллугъуна салыуно юсюнден**

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Конституциясыны 100-чю статьясыны 1-чи кесегини «и» пунктуна, 117-чи статьясыны 3-чю кесегине эмда «Къабарты-Малкъар Республиканы жарашдырыучу судьяларыны юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 6-чы эм 7-чи статьяларына тийишлиликде Къа-

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини Председатели

Т.ЕГОРОВА

Нальчик шахар, 2019 жыл 28 февраль, №1018-П-П

Маремуков Арсен Аминовични **Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутат полномочиялары болжалдан алгъа тохтатылгъаныны юсюнден**

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини

БЕГИМИ

«Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатны статусуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 4-чю статьясыны 1-чи кесегини 6-чы пунктуна тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини **БЕГИМИ**:

1. «Едина Россия» Битеросей политика партияны Къабарты-Малкъар регион бёлуюноуунда бир республикалы

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини Председатели

Т.ЕГОРОВА

Нальчик шахар, 2019 жыл 28 февраль, №1019-П-П

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини комитетлерини къауумларына тюрлениуле кийириуно юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Регламентини 17-чи эмда 22-чи статьяларына тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини **БЕГИМИ**:

1. Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутаты **Эркенов Джамбулат Хусеновични** Къабарты-Малкъар Республиканы Парла-

ментини Промышленность, транспорт, связь эмда жол мюлк жаны бла комитетини, дагъыда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Регламент, депутат этика эмда Парламентини ишин кырауу жаны бла комитетини къауумларына кийириге.

2. Бу Бегим къабыл кёрюлген кюнден башлап кюнине киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини Председатели

Т.ЕГОРОВА

Нальчик шахар, 2019 жыл 28 февраль, №1020-П-П

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини эсеплеучю комиссиясыны къауумуна тюрлениуле кийириуно юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини **БЕГИМИ**:

1. Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини эсеплеучю комиссиясыны къауумундан Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутат полномочиялары тохтатылгъаны бла байламлы чыгъарылгъан **Маремуков Арсен Аминовични** - ол комиссияны таматасыны - орунуна

Къабарты-Малкъар Республиканы

Парламентини Председатели

Т.ЕГОРОВА

Нальчик шахар, 2019 жыл 28 февраль, №1021-П-П

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутаты **Тхагалегов Тимур Лялюшевични** кийирирге.

2. **Тхагалегов Тимур Лялюшевични** Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини эсеплеучю комиссиясыны таматасына айырырге.

3. Бу Бегим къабыл кёрюлген кюнден башлап кюнине киреди.

Комиссия

Быйыл республикадан 9500 сабийни солтургъа эмда саулуқларын кючлендирирге белгиленеди. Ол санда саулуқ сакълау лагерьледе -2872, муниципал солуу базалада -560, санаторийледе -240, "Радуга" реабилитация арада -3680, кеслери сатып алган путёвкала бла да 320 къызчык бла жашчык каникулларын ётюрлюкдюле. Бу шартла школчула жай солууларын заууқкю оздурур,

Жыйылыу КъМР-ни Урунуу эмда социал къоруулау министрствосунда баргъанды. Анга КъМР-ни Башчысында сабийни эркинликери жаны бла уполномоченный **Светлана Тлинова**, КъМР-ни урунуу эмда социал къоруулау министри **Асанланы Алим**, башха тийишли ведомстволаны, профсоюзланы, муниципал къураулулары, саулуқ сакълау учреждениеланы келечилери къатышхандыла.

рады. Быйыл ол жумушлагъа 184558,1 минг сом къоратыргъа белгиленеди. Ол санда саулуқларын кючлендириуге -64713,4 минг сом белюнеди. Сабийлерине путёвканы кеслери сатып алыкъ ата-аналагъа да компенсация халда 4500,0 минг сом теленирикди. **Ш**кол лагерьлени юслеринден а КъМР-ни жарықландыруу, илму эмда жаш телюню ишлери жаны бла министрени орунбасары **Ири-**

Сабийлени жай солууларыны къайгысын кёрюп башлагъандыла

саулуқларын кючлендирир ючюн жууаплы болган правительстволу комиссияны кенгертилген кенгешинде туура этилгенди.

Профильли ведомствону таматасы билдиргенге кёре, республиканы гитче инсанларыны жай солууларына хазырланыу планна кёре ба-

на Шонтукова айтханды. Ол ала ачылык мектепле белгиленгенлерин, анда турлуқ сабийлеге къаллай бир ахча къоратыллыгын, школаны

хар бири къайгы чыкъганлай олсагъат билдирирча кнопкала бла жалчытылганларын, къоркыуусулукъ службала бла келишимлеге къол салына тургъанын, лагерьледе ишлериклени хақлары тохтадырылганларын да билдиргенди.

КъМР-ни саулуқ сакълау министрени орунбасары **Татьяна Васильева** уа учреждениелада жай кезиуде ишлерик медикле бу кюнде сайланырыкларына, башха специаллисте да саулуқлары тинтиллигине, битеу керекли медикаментле да жетишир чакълы белюнюклерине, кёп башха ишле тамамланырыкларына ышандыргъанды.

Ич ишле министрствону белюнюю таматасы **Аслан Ашхотов** а сабийлени лагерьлеге элтрик транспорт, солуу базаланы къатларында жауу эмда автомобиль жолла тинтиликлерини, керекли жерледе белгиле салынырыкларыны

юсюнден айтханды. МЧС-ни къуллуқчусу **Анзор Шогенов** да кёп тюрюлю жаны бла комиссияла куралып, ишлерге хазырлыкларын чертгенди.

Кенгешде правительстволу комиссияны ишени планыны, ишчи къауумланы юслеринден да билдириу этилгенди. Тюбешуно кезиуюнде Хайырланыучуланы эркинликлерин къоруулау эм адамны ырахатыгы жаны бла надзор федерал службаны КъМР-де Управлениясыны башчысы **Жирослан Пагов** да селешгенди. Ол быйыл республиканы кёп жерлеринде къыш хазна болмагъанын, аны себепли тюрюлю-тюрюлю хаталы къурткъумурсхала да ёлмегенлерин айтханды. Алай эсе уа, лагерьле, турист базала болгъан жерлеге дарман себерге кереклисин эсге салгъанды. Быйыл республикада салмонеллез бютюн бек жайылгъанын, ол а биринчи юй къанатлылагъа тийенин да чертип, бек сакъ болугъа чакъыргъанды.

Светлана Тлинова уа бизни республикагъа тышындан келип солурукъ сабийлеге энци эс бурургъа кереклисин айырып айтханды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

КОЛЛЕГИЯ

Бизге келген туристлени саны тохтамай кёбейеди

КъМР-ни Курортла эм туризм министрствосу бу сферада ахыр айлада болумну ачыклагъан кенгеш бардыргъанды. Анга КъМР-ни Правительствосуну председателини орунбасары-инфраструктура эм цифралы айнытуу жаны бла министри **Владимир Болотоков** къатышханды.

Жыйылыу башланырдан алгъа ведомствону башчысы **Мурат Шогенцуков** журналистлени республикадагы къонакъ юйлеге «жулдузла» бериуню, кёп болмай Сочиде бардырылган Халкъла аралы инвестиция форумда Черек районда тау-лыжа курортну къурауну юсюнден эмда башха сорууларына жууаплагъанды.

Къонакъ юйлеге «жулдузла» бла багъа бичиуню министр бек магъаналы жумушха санагъанды. Алай быйыл аны толусунай тамамлап бошар онг болмагъанын билдиргенди.

- Бу иш бла келир жыл да кюрешир муратлыбыз. Нек дегенде къонакъ юйлене бек алгъа адам санларына кёре тинтебиз. «Жулдузла» да аз-аздан берилликдиле, объектлени халларына кёре, дегенди министр. Черек аузуунда курорт зонаны ишлеуню проектини юсюнден айта, ол бюгюнлюкде Ростуризмде болгъанын чертгенди ол.

Ызы бла ведомствону арт айлада ишени юсюнден доклад бла курортла эм туризм министрени орунбасары **Сумайланы Ахмат** селешгенди. Ол билдиргенге кёре, былтыр республикада 552 минг турист солуп кетгенди. Аладан 19 минги тыш къыраллыладыла. Бу кёрюмдю, 2017 жыл бла тенгешдиргенде, 20 процентте асламды. Республиканы курорт-рекреация эм туризм комплекслени саны да 2 процентте ёсгенди.

Саулау да республика бюгюнлюкде бир ыздан 15 784 туристни алыргъа боллуқкю. Озган жыл бу белюмден тюшген ахча 3,5 миллиард сом болгъанды. 552 мингден 393 минги Минги тауну тийресинде солугъандыла. Ол да бурунгу жылдан эсе 14,6 процентте асламды.

Санаторийлени юслеринден айта, Сумайланы Ахмат алада саулуқларына бакъдыргъанланы саны 2017 жылдан эсе 5 процентте кёп болгъанын чертгенди. Андан сора да, республиканы туризм жаны бла онгларын ачыклагъан брошюрала жарашдырылып Россейни 32 регионуна жиберилгенди. Объектледе къркыуусулукъны жалчытыугъа да энчи магъана берилгенлей турады.

- Былтыр 33 солуу объектте тинтиу ишле бардырылгъандыла. Алада 179 бузукълыкъ бла кемчилик ачык-

лангъандыла, - деп билдиргенди Сумай улу. Ызы бла инвестиция проектлени юслеринден айта, докладчы 2018 жылны ахырында «AZIMUT Отель Нальчик» ачылгъанын эсге салгъанды. Европалы эм Россей даражада ишлегенден бек кючлюге саналган къонакъ юй сеть бизде кесини объектин ачханы бек улуу жетишимиди. Шёндю республикада ол бек бийик даражалыгъа саналды. Анда 70 адам да ишчи жерле тапхандыла.

Тёбен Чирик кёллени тийресинде да бир къауун ишле бардырылгъандыла. Сёз ючюн, 60 автомобиль сыйынырча стоянка ишленгенди.

- Бюгюнлюкде министрствода «Россей Федерацияда ич эм тыш туризмни айнытуу (2019-2025 гг.)» федерал целевой программагъа къатышыуну амаллары сюзюле турадыла. Анга «Атажукский парк» эм «Черек» турист-рекреация кластер» проектле бла кирир муратлыбыз, - деп билдиргенди докладчыны ахырында Сумай улу.

Андан сора да, кенгешде «Нальчик» курорт», «Эльбрус» курорт» ОАО-ны эм «Эльбрустурист» акционер обществону келечилери да отчёлла бла селешгенди.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Мониторинг

Рейсге кеч чыгъадыла неда аны алышадыла

Кёп болмай КъМР-ни Инфраструктура эмда цифралы айныуну министрствосуну келечилери районлага жюрюген автобуслар графикден таймай ишлегенлерин билдириу умудта мониторинг бардыргъандыла. «Нальчик - Лашкута», «Нальчик - Атажук», «Нальчик - Бабугент», «Нальчик - Къашхатау», «Нальчик - Нарткала» маршрутла бузукълыкъла ачыклангъандыла. Водительле жолга кеслери суйген заманда неда бир маршрутну къоюп, башхасына чыкъганлары да тохтадырылгъанды.

Битеу бузукълыкъла бла байламлы Ространснадзорну Шимал Кавказда управлениясы лицензияда излемлени бузганланы административ жууапха тартырга материаланы сюдге жибергенди.

Пассажир транспорт бла байламлы бир тюрюлю соруу, дауу да болгъанла бу телефон номерлеге селеширге боллуқкюдула: **8(8662) 77-85-08; 77-49-75.**

Барыбызга да тохтамай ниет байлыгыбызны ачыкылап күрөшсөң, уллузга,

ЭСЛИ ТАМАТАЛАГБА ТЫНГЫЛАЙ

Ол сюргон жыллада Къазахстанда Алма-Ата областыда Кескелен районда ГЭС-8 поселокта тууганды. Анда ата-анасы ишден бош болмай, кеси андан келге тамата болмаса да, жашчыкыга улуу кыйын тамата эгечи Кезибан салганды.

Малкыар халкы тууган жерине кыйында, Чиппа Кичибалыкыда тохтаганды. Атамы хапарларына кере, ююр тамата уста малчы эди. Аны Къазахстандан келтирген маллары асыры игиледен, аллай кумалы ийнекле жаргара сыйлоп, кенделенчиле таудан этоп барып, анда мал изледенди.

Атам жол нөгөр болуп кыйытп барганда, ол кимни жашы болганын билгенде, Чиппа аны ол кече артка иймей, мал кырманлык этип, тийрени жыйганды. Сау болсун. Бу тюрлю дерслени кѳрген Махти атасына ушап, таулуккуну кыйлык хунерин журюргенине не сѳз.

окугандыла студентле. Къазахлы жазычу, назмучу Олжас Сулейменовну кѳппе онгунмагъан «Аз и Я» китабы уллу дауур чыгарган эди Москвада ол кезиуде. Бир-бирле ол тюрк миллетни историясын бийик этерге сюеди деп, дау айта эдиле. Махти уа анда бир тюрлю бир хата келтирлик жер тапмаганды. Эрттегили

балкарцев и карачаевцев») деген монографиясын ол 1987 жылда жазып бошаганды, китап болуб а ол 1991 жылда чыкганды. Ол тюкенлени талкаларын терк окуна тас болган эди, бюгон да аны излегенде кѳпдюле.

Анда Махти адам улу эрттеден да жууап излеп турган кѳп затны юсюнден айтады. Къарачай-мал-

героический эпос», «Нартла», «Нарт жырга бла таурухла», «Аланский историко-героический эпос», «Происхождение нартского эпоса» деген китаплары чыкгандыла. Ол халкыбызны жигитлик эпосун тынгылы, магъаналы байлаганды бир бирге, заманын, болган жерин да келишдирип.

ды, торлендирилип, толтурулуп (2001, 2005, 2011 жыллада). Ол къарачай-малкыар халкыны жашуу жорукларыны жыйымдыгыды. Аны аллында автор дуниялыккы жаратылууну, аны бла адамны байламлыкларыны, гъаршдан башлап, нарта, тинибизге, динибизге дери хапарлайды. Андан арысында таулу адамны таулагъа, жерге, сууга, кѳкке, жашауга-ѳномге, къадаргъа, гоняха-сууга, тобагъа, харамгъа-халалгъа, заманга... къарамын суратлайды.

Дагыда бизни кыйысыбызны да адам этген затланы юслеринден айтады автор – жан бла кыан, кишилик, фахму, ийман, акыйл, эс, чомартлык, асыллык, игилик, тазалык, ариулук, жарыктык, шѳхлук...

Анга кѳре жашауда терс келген, адам улугъа заран этген шартланы да ачыкылайды. Бу китапта ол къарачай-малкыар халкыны жашуу жорукларын, ѳмюрле бла сыйдамлана, бир тѳлѳден бирине ѳте келген ниет тѳрелерин бирге жыйышдырганды.

Махтини «Малкыарны жаны» («Душа Балкари») деген китабы халкыбызны кыалыубаладан бери тин маданиятына аталган ишледен кыралганды. Анда хар таулугъа да ата-бабалардан калгъан сыйлы затланы юслеринден айтады.

БЮСЮРЕУ

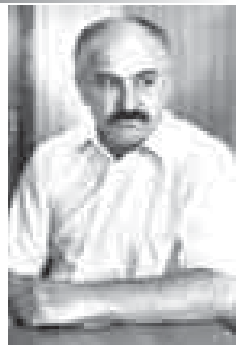
- Аллах ыразы болсун Журтубайланы Махтиге, аны хайыры бла миллетибизге жараган кѳп китап чыкганды. Къайсын алсанг да, окуучу: «Тейри, биз а...» – деп, кѳлѳн таугъа тенг этеди. Китап дегенин кюзгоча бир затты.

Адам эрттенликте тышына

Юбилей

Фахмулу жазычу, этнограф, тарыхчы, фольклорчу

Алим, этнограф, фольклорчу, жазычу Журтубайланы Чиппаны жашы Махтиге бу кюнледе жетмиш жыл толады. Юбилей малкыар халкыга, битеу дуния тарыхына да магъаналы болган уллу илму ишлени авторуду.

Солдан оннга: Журтубайланы Махти, Ахматланы Мариям, Абдулаланы Марина, Битирланы Тамара, Табакъсойланы Мухтар. Тырныаууз.

Ол школда окугъан заман ала-мат эди – тюзлюк тохташхан, таулуга эски журтларына кыйытхан, бир бирни тансыкылап, ишден арып кѳсѳле да, бирге жыйылып, жыр, жомакъ, таурух айтхан.

Бир ушагъында Махти былай эсгере эди: «Анам, Абдулаланы Махмутну кызы Халимат, бир да ала-мат боза этиучо эди. Ингир сайын Кичибалыкыда атамы тѳгерегине жыйылуучу эдиле тенгле, жууукъла: кесибизни тукъумдан Мухаммат, Гала, Боташланы Мухаммат, Башийланы Шамшюдин, башхала да. Ахыргы сагъынлыганы атасы Амий кѳп зат биле эди. Шахмырзаланы Саид андан бир къауум зат жазып алганды. Ма ала жыйылып, мен да ол ала-мат къартланы чалчы-келчилери болуп, жырларына, таурухларына тынгылаганма...»

БИЛИМНИ СЕЙРИК ТЕНГИЗИНЕ ТЕРЕН КИРИУ

Школну бошагандай, Махти Къабарты-Малкыар кырал университетни тарых бѳлюмѳне киргенди. Мында окууну таусу-ханлай, Москвага барып, анда М. Горький атты адабият институт-да билимин ѳсдоргенди. Кыралда, андан тышында да белгили профессорланы кѳлларында окугъан уллу насып эди узакъ тау элден келген жашха. Журтубай улу ол жыллада ара шахарны бек улуу библиотекаларында халкыбызга жарарлык, аны бурунгу жолун жарытырык илму ишлени тинтенди.

Ол заманда кырал адамла жаратмагъан ишле да басма-лангандыла, аны букъдуруп

кыар мифологияны тасхаларыны, жашырынлыкларыны юсюнден ары дери толлу илму ишле болмагандыла. Китапны беш бѳлюмю окуучуну сейрсиндирича хапарладыла. Мифледе жерни бла адамны жаратылуу, жулдузла, ай, кюн, таш салыу, тошлени жоралау, ырысла, обурла, тейриле, Малкыарда бла Къарачайда мажосюлюк, христиан дин, ѳлгенни юсюнде этилинген адетле дегенча кѳп сейр зат тинтелиди.

Ол окуучугъа сейр болгандан сора да, бу затланы басмалап, алим къарачай-малкыар халкы къаллай бир эрттегили болганын, ол ѳмюрлени барыу-

тюрк халкыны тарыхы кѳп тюрлю уллу ишле бла белгили болганын а къркъмай, ийменмей ангылатханды.

Бурунгу Русьну эсгертмеси «Слово о полку Игореве» деген китапта тюрк сѳзле, ангыламли тюбегенлерин да Махти ол заманда эслегенди. Ол да, Байзулаланы Алий да жазгандыла аны юсюнден. Орус князь полочулагъа келип, уруш ачханды, алай хорлатханды. Арта иги кесек жыл озуп, «Другая повесть о полку Игореве» деген илму ишин жазганды Махти. Аны ол Адабият институтта устазларына атаганды. Билимни ма аллай сейрлик жолун ачханды таулу жаш, кесине, бизге да, насылха.

ЖЫРЛА, ЖОМАКЪЛА, ТАУРУХЛА

1984 жылда Нальчикке кыйытп, Махти Къабарты-Малкыар илму-излем институтну фольклор бѳлюмѳнде ишлеп башлаганды. Ол кертти фольклорчу болганын терк окуна билдирген эди – халкы чыгармачылыгыбызны зат-толу тинтилмей турган жанрлары дунияга белгили этгенди. Малкыарда, Къарачайда да тау элге айланып, къартлагъа тюбеп, бир ѳмюрден бирине ѳте келген нарт, тарых, жигитлик жырлары, жомакъланы, таурухланы, мифлени жазып алганды. Ол уллу байлык, юзюлген минчакълача, тѳгюлюп турганын, тас болугъа боллугун да ангылап, Журтубай улу ишин, саулай да жашауун анга жоралаганды.

«Къарачайлыланы бла малкыарлыланы бурунгу ийнанылары» («Древние верования

унда къаллай жашуу институтла кырагъанын кѳрпозтенди.

НАРТЛАНЫ БЫЗЛАРЫ БЛА

Махти «История и духовная культура карачаево-балкарского народа» деген ишин 1994 жылда «Минги-Тау» журналны биринчи номеринде чыгарганды. Анда биринчи китабында болган зат-лагъа нарт эпосуну тинтиу да къашулганды. Нарта кимле эдиле, ала къалайлада, къачан жашагандыла, не бла кюрешгенди, аны адет-тѳрелери, оюнлары, нарт жамауат, сауут-сабалары, нарт дуниясы дегенча ма аллай сейр затланы жыйганды бирге бу ишинде ол. Аны Алтын Дебетни, Алауганны, Къарашауайны, Ерюзиекни, башха нартланы юслеринден да таурухла толтурулды.

Нартланы юслеринден Журтубай улу кѳп ала-мат иш жазганды. Аны «Карачаево-балкарский

«ТЫНЧАЙЫП

КЪАЛЫРГЪА ЭРТТЕДИ»

Аны юсюнден ол кеси былай айтады: «Барыбыз да билгенден, сюргон жашуу жолубузну барыуун юзюп, кѳп затдан юлюшсоз кыйганды бизни. Кыйытп келгенибизде, башха кавказ миллетледе нарт эпосдан хазыр ишле бар эдиле. Бизде уа – угъай.

Сау болсунла, Шахмырзаланы Саид, Холаланы Азрет, Бѳзюланы Ахмат, эл-элге айланып, жыйгандыла аны. 1966 жылда уа, Холаланы Азрет къурап, «Къарачай-малкыар нарт таурухла», 1996 жылда, Хаджиланы Танзиля

жыйышдырып, уллу китапта басмалангандыла. 2004 жылда «Карачаево-Балкарский героический эпос» деп, мен да чыгарганма. Болсада ол жаны тынгылыды деген сабырлык а келмегенди. Нартланы юслеринден жыйылгъан эки жюз бла жарым тауруху ала жашаган жерлеге, ала этген ишлеге кѳре бир ызыл этер ючюн, кѳп кюреширге тошгенди.

Анда сора да, айтыла келгенде, жигитлени атлары, этген ишлери ашашхан жерле да тюбейдиле. «Нартла. Алан халкыны жигитлик дастаны» китапта мен аланы тизгинге келтирип, нартланы юсюнден айтылуу юзюлмей, бири билер ючюн, - дейди поэт, «Эльбрус» китап басмада малкыар бѳлюмю таматасы Табакъсойланы Мухтар.

Мен да анга къошулама. Адамны жашуу магъанасы этген ишлерине кѳре ѳнчеленеди. Махтиге Аллах узакъ ѳмюр, саулык берсин, анга ол бек керекди, кесин, бизни да къуандыра, кѳп уллу ишле этер ючюн.

КЮН САЙЫН

ИЗЛЕНГЕН КИТАПЛА Журтубай улу «ѳзден Адет» китабы бир ненча кере чыкгъан-

Чегем чучурлада.

чыкгъан заманда, тизгиним къалай болур деп, кюзгюге къарайды. Биз да, тамблагъа кюнне атлана эсек, кесибизни къаллай, не тукъум, не халкы болганыбызны билер ючюн китапла керекдиле – алагъа къарап, ата-бабаларыбызны не ахшылыкыла этип турганларын, неге кыйын салгъанларын, не талпынуулары болгъанларын билер ючюн, - дейди поэт, «Эльбрус» китап басмада малкыар бѳлюмю таматасы Табакъсойланы Мухтар.

Мен да анга къошулама. Адамны жашуу магъанасы этген ишлерине кѳре ѳнчеленеди. Махтиге Аллах узакъ ѳмюр, саулык берсин, анга ол бек керекди, кесин, бизни да къуандыра, кѳп уллу ишле этер ючюн.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Зитчеге да аруу адет-төрөлерибизни кырагалып сингдирип тургъан сыйлы ёзденибиз

Фахмулукъ

Журтубайланы Махти кырачай-малкыар халкыны закый жашларындан бириди. Миллетини тамыры кыачан, кыалайда, кыалай орналып, ёмюр кыатларында бегий, ниет дунияны кыарачай-малкыар атлы деменгили терегин кыалай ёздюре келгенин кеси кёрюрге, ызы бла бюгонню, келечекки тёлкоге да кёрюзтюрге кыаст этген, кыастына да Аллах ёт, хунер берген ас адамды.

Насыпха, кесини илмусу, тарыхы кёп жаны бла тинтилмей, дуниягъа белгили болмай тургъан аз халкына не керегин терен аныглагъан жашды Махти. Анга кере, ол малкыар филологияны, мифологияны, этнографияны мажарыулукуну сейирлерин кесини жашау кыолайыны сейирлеринден бийикге салады. Алай бла бек алгъа уланлык, инсанлык борчун этеди. Мен алай сунама, аны эсинде, тин теренигинде кыалай эсе да бир бурунгу таууш, чакырыу, тилек шыбырдап тургъанча, ол алай кеп да, терен да андан тынгылагъанча. Заман гузabasы Махтини кыулагъына кирмейди, анга сёз кыоратхандан эсе, иш этген асыуду.

Ол кыарачай-малкыар халкыны кыалыубаладан бери тиринмиктл этим келген рухий жолук тиндеди. Таулула «кыарачайлыла», «малкыарлыла»

деген атлагъа жетишгенли да, ары дери да, аланы табиьгъат, дин кыарамлары, ийнаныулары кыалай болуучусун сюзеди. Жер юсюнде жашагъан бирси халкыла бла байламлыклары кыалай болгъанына кыарайды.

Ала бир жамауат, бир этнос болуп жашагъанлы, кесиликлерин неде кёрюзгендиле? Энци энлерин табууда, кеслерин

айтылып, белгиленип келген затлагъа жангы таулу-тюрк кыарам чыгады. Журтубай улу ал жабыуун ачып, бизге кёрюзген дуния сахнаны сейирлиги, даража магъанасы да андады - бизни да, кесича, кеп затха, кеп тюрко тарых келишлеге жаппа-жангы не уа ахыр да башха кез бла кыараргъа юйретгенинде!

Халк кесини тёлколерин жашау жоллагъа тюзетиуде, адамла арасында жашай билрге юйретиуде, кесиликни, азатлыккыны, кертиликни юлголдерин жарашдырыуда аллай хунерге жетишгенди - аны жолунда шёндоюлю таулула кеп ёмюрлени арытханлары хахъды. Махти, аланы жыышдыра, тинте, басмагъа хазырлай, кеси да ёсгени, инсанлыккына, алимликке ёзден даража кире баргъаны эсленеди. Халк да алай ёседи, алай танылады. «Ёзден адет» деген деменгили тинтуй иш жашаула келгенли биз, кыарачайлыла бла малкыарлыла, бир кесек башха болгъан болурбуз деригим келеди.

Халкыны эсин уятхан алим

таныуда неге жетишгендиле? Кыалай бирикгендиле, нени мурдорунда? Бизни, «глобализм» кюч алып, кыарыулу, кеплю кыарыусуну, азлыны жамлап кыюргъа хаппа-хазыр болуп тургъан кюйсюз заманыбызда «Бирикде тирилик» деп, тауда туугъан тауушлуку насыятны сакъларыккыбызмы, сакълаялмай, глобализмге жем болупму кыаллыккыбыз?

Ол бары сейир окууду. Была Махтини инсан акъылын толусунлай алгъан сорууладыла! Инсанлыккыны кыурагъан тагыладыла! Оларада жарашдырылгъан, жюрюген, ёсген кыуталык Журтубай улуна китапдан китапха сейири, иши, тангсынуу болгъанлай кыалады.

1988 жылда чыккыган «Кыарачайлыла бла малкыарлыланы

бурунгу ийнаныулары» - аны биринчи уллу китабы, бек аздан айтханда, миллет сезимликке юйрениуну жолун ачхан китапды. Ол совет окуулу, эсе да, хар иги затха да бу эки атлы халк совет властыны жылларында жетишгендиле дей ёсген бурунгу кыарачайлыланы бла малкыарлыланы кезлерин кеп затха ачханды, аланы жашау тиричилигини кеп жанына жангы, тюз кыарам болдургъанды.

Андан сора да, Махтини «Кыарачай-Малкыар халкыны ниет культурасы», «Малкыар халкыны жаны», «Кыарачай-малкыар нарт эпос» дегенча, дагыда башха таза да мазаллы, тамаллы китаплары чыккыгъандыла. Аланы хар бирини юсюнден энци айтыргъа, ала бла байламлы бизни миллет сезимибиз кыалай ёсгенини сар-

тындан асыулу ушакъла этерге боллукъду.

Кеп кере жазылгъан, тарых этнография илмулада кеп кыайтарылып сюзюлген дин, төре адетлеге Махтини жангы кёз кыарамы болады. Хар зат белгилиди, бир адам да бир зат да кыошар, кыоратыр керге жокъду деген, даулашсыз тарых кесаматлагъа таянып, аланы ичлеринден кыозгъай, кесини башха оюмларын айтады.

Сёз ючюн, «Игорьну полкуну юсюнден башха повесть» деген китабы алайды. Кесини энци кыарамларына шагъатлыккыны малкыар тилден тышында айтылгъан белгили оюмлары ичлеринде излей, сейир жоллагъа чыгъады. Анга кере, тарыхчыбызны излемлеринде кеп ёмюрледен бери тинтилип,

ТЁПЕЛАНЫ АЛИМ,
КыМР-ни халк жазыучусу.
2007 жыл.

СУРАТДА: (биринчи тизгинде) Тёпеланы Алим, Кыудайланы Мухтар, Этезланы Бахаутдин; (экинчи тизгин) Бачиланы Хамзат, Занкишиланы Ибрагим, Журтубайланы Махти, Тетуланы Хадис, Табакъсойланы Мухтар.

ЁМЮРЛЮК ХАЗНАБЫЗ

Этикабызны кодекси бийик кылыккылазгъа юйретеду, керти адам бол дейду

Алан миллетни жашауунда кыуанч, эркин да, кыара, бушу заманлары, чакылары да бола келгендиле, алай ол ата-бабалары кыойгъан ниет байлыгын унутмагъанды. Ол хазнаны иги кесеге арда тас болгъанына сёз жокъду, артык да Кызахстан бла Орта Азияда сюрюген жылланы хатасындан, аны аллында келген кыйынлыккыны айтмай кыойсакъ да.

Кёчгюнчюлюкден кыайхан заман, ол жыллада сабий болсам да, бюгонча эсимдеди. Жашау жаппа-жангыдан башлангъанча, алай эди. Ол заманда, адамланы, кыартланы ушакъларына тынгылай: «Тау адетге кере», «Ёзден адетте аллай зат жокъду», «Тау адетни бузма», - деп айтханларын эшите-эшите тургъанма. Ол жыллада мен, нек этгеними да билмей,

Журтубайланы Махтини «Ёзден адет» чыгармасы биринчи кере 2001 жылда чыккыгъанды. Арта ол толтурулуп, бир нечча кере да басмалангъанды. Автор китабыны ал сёзюнде малкыар халкыны адет-төресини юсюнден айтхан оюмла не заманда да магъаналарын тас этмезликери хахъды. Бюгон, юбиллярни юсюнден айтханда, биз аны ёмюрлюк хазнабызны юсюнден оюмларын кысхартып энтта да бир кере кыайтарыгъа сюебиз.

бизге дери да торлене баргъандыла, игилик а – игиликки, аманлыккы да – аманлыккыды. Хар дуниягъа туугъан кюн сайын ол эки жолдан бирин сайлайды. «Ёзден адет», ата-бабаларыбызны ауазы болуп, игиликни, тюзлюкню жолун сайларгъа болушлады, аны эшитген окуугъан бурунгу адамла бла кенгешге киреди.

Бир-бир окуучула бу китапха «Билим», «Дуния», «Адам» деген бёлюмле не себепден тошгендиле деп сорургъа боллукъдула. «Ёзден адет» жаланда хал-кылыккы, адет жыйымдыгъы туюлду. Ол этикабызны кодекси, халкыны адетлери уа халкыны дуниягъа, адамгъа, табиьгъатха кыарамы бла байламлыдыла.

Аны себепли алайсыз чыгарма толу боллукъ туюл эди. Бу китапны окугъан адамланы «Ёзден адетден» тынгылы хартлары боллукъду деп шынама.

«Ёзден адет» жаланда халкыбызны акъыл сёз эсгертмеси туюлду, ол поэзияды. Окугъан адамлагъа уа аны бек уллу магъанасы барды. Баям, ол акъыл сёзлени тизген ата-бабаларыбызгъа да ол тюз алай эди, ансы кыара сёз бла да айтып кыор эдиле.

...Кыайсы халкыны тарыхында да бир зат эсленеди – жамауатны эм башын-

дагыла кеслерини энчиликлерин чертирге сюйгендиле, адет-төреден бийикге салыргъа кюрешгендиле. Бизде бийле да, кеслерин халкыдан бийикге кётюре, бир-бир адетлерин энци этселе да, ёзден адетден чыкмагъандыла, халкыдан энци кодекс да кыурамагъандыла; аны кыой да, адетге барындан да кыаты болургъа кюрешгендиле – алайсыз миллетде сыйлары жюрюрюк туюл эди (эски жырлагъа кыарагъыз).

Кыул деб а «Ёзден адет», ыспассыз этип, жарлы жашап, анга-мынга ишлеп айлангъан адамгъа айтмайды (сёз ючюн, 19-чу ёмюрде ёзденледен кеп да бай жашагъан кыулла бар эдиле). Кыул деп кодекс ишленмеген, намысын сакъламагъан, асылсыз сёлешген, жалынчакъ, адамлыккыны тас этген, адеп-кылыккы билмеген адамгъа айтады – чынтты ёзден тукъумдан чыккыган ол эсе да.

Адамлыккы, огурулулуккы, намыс, кишилик, чомартлыккы не заманда да ыспассыз болмагъандыла, эсленмей кыалмагъандыла. Башха жанындан а, кесин жюрюте билмеген, бедушлик иш этген, не сыйы жюрюген тукъумдан чыккыса да, халкыда хурмет кёрмегенди. Алай туюл эсе уа, биз ата-бабаларыбызны, адамны жюрегин, ишин сан этмей, жаланда мюлюкн бла тукъумун кёрюп тургъан эссиз кишиле санаргъа тюшерикбиз.

Айхай да, «Ёзден адет» тукъумну да ыспассыз этмейди – огурулу, жигит, чомарт адамлары кеп эселе, аны кыалай ыспассыз этерик эди? Алай ол бек алгъа адамны кесине кыарайды, осалгъа жуу-

Махти Балаланы Аскер бла. КыМКУ-да одабият тюбешу.

халкыда жюрюген айтыулары бир дефтерге жаза тебирейме – бек биринчи, чам хапарланы, сёзлени, адетлени да.

Арда уа кюнлени биринде, рецензия жаз деп, кыабарты бла малкыар халкыны юслеринден жазыллык китапны планы кыолума тутдурадыла. Окууп, кыарап чыккыдым - айхай, «Тау Адетни» юсюнден анда бир сёз тапсанг а! Ол ишни кыолгъа алып кюрешмей болмазлыккыны билдим.

Алай бла жаратылды бу китап. «Ёзден адет» адамлыккыгъа жол юйретеди, хар инсаннга керти адам бол дейди. Заманла

ушакълары артына бугъаргъа кыоймайды. Ёзден деп кодекс намысына сакъ, огурулу, кишилиги болгъан, асыл адамгъа айтады, ол не кыаумдан да болсун, кыул туюлду, жюреги-жаны эркинди. Кодекс адам кыаллай болгъанын да, кыаллай болургъа керегин да айтады, – эр киши, кыарт, тиширюу, жаш, кыыз, эл, халк, оноучу...

Жюз жылла бла кыурагъан «Ёзден адетни» баш кыайгысы туура кёрюнлюк – сёз кючю бла халкыгъа асыл адамны шартларын билдирип, ма керти адам быллай болургъа керекди, бир жанындан а – ма быллай болургъа уа жарамайды дегре. Адам деген сёзге «Ёзден адет» бек уллу магъана береди, нек дегенде, керти адам болуп, алай кыалгъан, жашагъан минг жыл мындан алгъа да кыыйын эди, бюгон да кыыйынды.

Ийманлары, адамлыккылары, кишиликлери да болгъан сыйлы ата-бабаларыбыз бизге «Ёзден адетни» осуят этип кыойгъандыла. Ол осуятны бузмасакъ, ала айтханны аныглап, адамлыккы жолундан таймай баралсакъ, биз да адам, халк, миллет деген атлагъа тийишлибиз.

ЖУРТУБАЙЛАНЫ Махти.

ЧИРИК АДЕТЛЕ

Жамычыгыа чулгыап – машинагыа

Шимал Кавказда кызыланы урлау алыкыа тохтамагыанды

Владикавказда «Алания Молл» сатыу-алуу араны кыатында алдырылган видеороликни Интернетте көппе кырген болурла. Анда ёре тери бёркери бла жашла тюкенден чыгып келе турган кызыны жамычы бла сермеп алып, эки кере да жыгылып, машинагыа суга турадыла.

Кызыны алай кыачыруу Шимал Осетияда экинчи кере болады. Биринчиси уа юч ыйык мындан алгга болганды. Андан сора республикада көппе кызыланы урлаганланы уголовный жууапха тартынуу излеп, адамлагыа кыол салдырып айлангандыла.

Атасы бла анасы унамай эселе

Шимал Кавказда келинликени урлаган төре ёмюрледен бери келеди. Аллаи адет халкылары асламысында барды, жаланда анга кез кырама башады. Жаш адамла бирге болурга

ураган адет. Алай, тарыхчыла айтханнга кере, жаланда келинликени кеси ыразылыгы бла. Эки сыйген бир тилли болуп, жууукылары да кышуп алай тамамлагандыла ол ишни.

«Кызыны юйюнде саусуз адам бар эсе, неда бир кыаршысы кеп болмай ёлген эсе, жаш аны адетте кере тилеялмагандыла. Алай кыатын алууну арт болжалгыа салыр амал жок эсе, кыыз жашха келечи ийип, кыачырып кетерге деп оноулашкандыла. Алай аны кесинлей алып кетмегендиле. Биргесине тукьумундан жаш бла кыыз барыргыа керек болгандыла. Ала киеулюкню юйюнде кыалып, кызыны кыоркыуусулугун, намысын да саклагандыла.

Ата-анагыа ишни болушун билдиргенлеринден сора, кызыны атасы аны кыачырганны юйюне барады, киеулюк бла, кыыз бла да селешеди. Келинлик кеси ыразылыгы бла келмеген эсе, сокьуранган эсе, аны бла бирге кетип кыалыргыа эркин эди», - деп хапарлайды тарыхчы Тетуулары Хадис.

сёлешулеге келген эки жаш адам бла алайтын ётюп барган биреулен жоулгандыла.

Ингушетияны башчысы Юнус-Бек Евкуров кыаугыа кыураган эки тукьум да жашаган Сурхаи элге кыанлы дертни тохтатыр ючюн барганды. Элли сыйлы кыартлары бла иймамла мындан ары кызыны урлаганнга 200 минг сом тазыр салыргыа, аны да муслиман жамауатны кереклерине кыоратыргыа деп, алай оноу этгендиле.

Болсада анга да кыарамай, 2017 жылда анда халкыны тамашагыа кыалдырган дагыда бир иш болганды. Кантышево элде бир жаш шухлары бла бирге сыйгенини юйюне жашырын кирип, аны кыачырганды. Кызыны анасы бла кыарындашы аны тыяргыа кыорешгенлеринде, ала бла да тыйюшгенди. Сыйгени бла бирге ол төрт кюнню бугьуп айланганды. Аланы полициячыла тапхандыла.

Арта ачыкьланганыча, жаш кызыны юч кере урлаганды, алай кызы кеси унамай, анга зорлук этмегенди, хар жолдан ийип кыойганды. Аны себелли аны уголовный жууапха тартыр онг болмаганды. Насыпсызыны биреуно юйюне киргени, анда тыйюш кыураганы ючюн терслеп, алай бла сюд этгендиле.

Чеченде келинликни кыачыруу 2010 жылдан бери эркин этилмейди. Кызыны атасы ыразы болса, ол заманда неках этиледи. «Жаш адамла дин жорукылагыа бла Россей Федерацияны законларына табыныргыа керекдиле, - дейди ЧР-ни миллет политика жаны бла министри Джембулат Умаров. - Кызыны кыачырыгыа умут этген кесине баш ауруу табарыкыды. Анга боллукьну сиз билмесегиз игиди».

Официал шартлагыа кере, андан бери алай жигитле чыкьмагандыла.

«КыЧР-де 2018 жылны ичинде акыылбалык болмаган кызычыкылары урлау эки кере болганды. Эки жолда да эр кишиле жууапха тартылгандыла», - деп хапарлагандыла республикалы МВД-ни пресс-службасында. Полициячыла келинликени кыачырган кезиуле андан кеп болганларына женгдиредиле, алай жууукыла кыаугыны кеси алларына тохтатып кыадыла.

Ахчанг жокь эсе да, кыатын аласа

Сетьде видеороликке змда ыразы болганланы санына кере, Кавказда кызыланы кыачыруу не совет власть, не тиширугыа тиерге эркин этмеген ислам, не РФ-ни шёндюго законлары да тыялмагандыла.

«Тойну битеу жорукыла бла бардырыр ючюн бек уллу кыоранчла этерге тышеди, - дейди КыЧР-ни краеведение музейини директоруну орунбасары Хасайланы Хананий. - Жаш адамланы ата-аналары бир бирге багыалы саугыла этедиле, бир бирлерин той болгунчу окьуна сыйлап башлайдыла. Тойгыа уа кеп машина керекди, аланы хар бирини башына багыалы кыююзле салынадыла. Юйде, ресторанда да столлагыа дуня бла бир ахча жоюлады.

Алайды да, кызыны кыачыруу – ахчаны иги кесегин аяну амалыды. Ол да жууукылары ыразылыклары бла этилсе. Алай болмаса уа, полициячыла жокьламай кыаллык тыйюлдуле.

Виктория ВЕТЕР.
«Аргументы и факты» газет.

сыйюп, ата-аналары уа унамай эселе, ол заманда кызыны кыачырганнга дюгерлиле угыай демейдиле. Эки сыйген да бир тилли болуп, келечиле бла келишип, кече жаш кызыны жашырын алыргыа келиучо эди.

«Киеулюк жарлы эсе, кыалын тёлелмай эсе, ата-ана, аны кеслерине тыйишли кермей, не сылтау да этип, келечилени хар жолдан артха кыурлай ашыргандыла. Аны намысы бла ойнаганларын кётюралмаган жаш, кызыны кымып кетгенден башха амал кермегенди, даражасын алай бла кыайтарыргыа кыорешгенди, - деп жазадыла дюгерлилен той адетлерни юслеринден жыйымдыкыны кыурашдырган Дзерасса Тменова бла Руслан Туаев. - Кызыны аны тилеген башха уланланы озар ючюн да урлагандыла».

Кызыларын алып кетгенлерини хапарын эшитгенлей, аны жууукылары олсагыат ызындан кыууулгандыла. Асламысында иш киеулюкню юйюнде тыйюш-уруш бла бошалганды, сора эки тукьум да ёмюрден ахыргыа жау болгандыла. Алай жарашып кыалган кезиуле да аз тыйюл эдиле. Жаш адамла ата-аналадан кечинлик тилеп, той болур кюн тохташдырылганды. Ол заманда да келин ючюн төлерге тышгенди, алай кыалын угыай, мысайнаг – той болмай кыалмазлыгына ышандырган нохтабуа. Малкыарлылада да болганды кыыз

Алай а кызыны урлаган адет башха миллетледе да барды. Биринчи кыазакыла Кавказгыа кыалала бла элле ишлерге келгенлеринде, аланы араларында тишируула бек аз болгандыла. Кёчгюнчюлени араларында кавказ халкылары келечилери бла закон бла бир кыш кыурагандыла, алай чеченли, ингушлу, черкес кызыланы, кёзлери кыарган башха миллетлилен да урлап кетгенде да болгандыла.

Тиерге жарамайды

Чеченни бла Ингушетияны тарыхчылары айтханнга кере, аланы халкылары келинликени урлауно бир заманда да дурус кермегендиле. Ислам тиширугыа тиерге эркин этмейди, жаш адамла уа ата-аналарыны айтханларындан чыгаргыа эркин тыйюлдуле. Кызыны урлау намысыз ишге саналганды, болсада бир-бирлени ол да тыймаганды.

Ингушетияда аллай зат 2013 жылдан сора арталлы да тохтаганды. Ол заманда бир киши 21-жыллык Хаги Евлоеваны эки кере да кыачырганды, алай кызыны юйюрю анга кыажу сюелгенди. Ючюнчю кере урлау а бушуу бла бошалганды. Жаш кызыны биягы кыачырганды, сора аны жууукыларын Назраньны ортасында тыйюширге чакырганды. Алайда бир бирге от ачыу башланганды,

«Кыачыруу бусагыатда бек аз тубейди»

Бу материал чыкьгандан сора Тетуулары Хадис «Аргументы и факты» газетни редакциясына сёлешип, таулулары кыыз кыачырган төлерени юсюнден ол айтмаган затла жазылганлары ючюн дау этгенди. Редакция, аны эге алып, тарыхчыны таулу адетни юсюнден айтханын жангыдан басмалап чыгарганды. Биз аны да басмалайбыз.

Тарыхчы Тетуулары Хадис айтханнга кере, кызыны тюрлю-тюрлю сылтаула бла кыачырадыла. Сёз ючюн, жаш бла кыыз бир бирлерин сыйюп, ата-аналары уа аланы бирге болурларына кыажу сюеле эселе, жашны да кыалын төлерге кыалайы жокь эсе, ол заманда, кызыны жаны ыразылык берип, аны урлайдыла. Келинликни жууукылары ёчхеге дауур чыгарган, аланы ызыларын дауур кыибик этгендиле.

Николай Тульчинский аны юсюнден былай жазганды: «Кыыз кеси, аны жууукылары да ыразы болуп турганлай, жашны кыалын төлерге онгу жокь эсе, аллай кезиуледе ол нёгерлери бла бирге аны кыачырады. Келинликни атасына бла анасына уа, сыйселесыймеселе да, жарашып кыалыргыа тышеди».

Кызыны ол сыймей турганлай урлаган кезиуледе уа, ол кеси кесин ёлтюрюрге окьуна боллукь эди. Киеу

жёнгерлени кыууп жетселе, кызыны атасына бла анасына кыайтаргандыла, жашны уа жазагыа тартхандыла. Зор бла кыачырууно таулула не заманда да төрсге санагандыла.

Тетуулары Хадис айтханнга кере, арт заманда алай этгенле анда-санда боладыла. Асламысында эки жаны да бирге келишип алай кыайдыла ол ишни. Аны да тойну төреде болганыча ёдюрю онг жокь эсе. Аны сылтаулары да кеп тюрлюдуле. Сёз ючюн, эки жанындан бирини жууукь адамы кыыйын ауруй эсе.

«Кыыз ыразы болмай турганлай урлау бизде жокьду дерчады. Аллаи кезиуледе кызыла ахуларына билдирип, аланы алып кетерлерин тилейдиле, - дейди тарыхчы. - Кызыны ол сыймей турганлай урласала, ызындан алгыракыда чыкьган номерде жангылып жазылганча атасы угыай, кыаршы жууукылары терк жетедиле. Кыыз бла сёлешедиле, халны ачыкьлайдыла, ыразылыгы бла келген эсе, ала бла бирге юйюне кыайтыргыа эркин эди. Бир-бирледе киеу жёнгерлени кыууп жетип, кыачырылганы атасына бла анасына кыайтаргандыла, жашны жууапха тартхандыла.

Келинликни кеси ыразылыгы бла кыачыра эселе уа, аны биргесине кыаршы жууукылары бармай кыалмадыла. Аны бла ючеулен барып, киеулюкню юйюнде неках этилгинчи турадыла. Бек игиси змда тюзю – неках этиу, той да адетге кере бардырылсала. Жаш тёлубюзюно биз ма анга тыйюндюрюрге итинебиз».

Чемпионат

Хычинле хазырлагъандыла, техниканы жангыртхандыла

Билдиргенибизча, республикада «Жаш профессионалланы» (WorldSkills Russia) чемпио-

натыны ючюнчю регион кесеги бардырылады. Эришулени иги кесеги «Къурулушчу», технология,

женгил промышленность, автомобиль колледжде ётедиле.

Тюнене уа аш хазырлауу технологиялары колледжде окъугъанла дюгер хычинле жаны бла усталыкъларын кёрюзгендиле. Андан сора да, хантлы столну ариу жасау, салатла, тортла хазырлауда сынашхандыла. Ала биширген хычинлени кёрген сыфатларындан окъуна тоярыкъ эди.

Экспертлени къауумуну таматасы Кючменланы Марат жаш адамла къолларындан келгени аямагъанларын чертгенди. «Сёзсюз, барысы да хорлап чыкмазла, алай бек башы - ала ишчи усталыкъ къоллу болгъандыла. Алай эсе уа, башларына мадар эталлыкдыла», - дегенди.

Автомобиль колледжде женгил машиналагъа бла эл мюлк техникагъа ремонт этген мастерскойда да иш къазауатда баргъанды. Жашла техниканы бузулгъан жерин терк табып,

аны кетерирге керек эдиле. Эришулени къурагъанла конкурсантланы битеу керекли затла бла жалчыхандыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

БОЛГЪАН ИШ

Бир жол жайлыкълардан биринде...

Бир жыл тау жайлыкълардан биринде, Гара-Суулу къолда, иели малла бла турама. Тюзон айтсакъ, бу жол бла ючюнчю кере. Ариу жомакълы жер. Жаннетни бир мойюшоу сунарса алайны. Бийик къаяла ортасында кенг ёзен, сейирлик гара сууу. Бир уртрам этсенг, асыры сууукъдан аркъа сюегинги къалтыратыр, титиретир.

Тау этеклени чегет жанларында - назы, нарат, къайын терекле. Кюнлюм бетлеринде уа - белге жете жашил кырдык. Ёргереклеринде артишле ёседиле. Андан башы уа - сары-къызыл ташлы къаяла. Чукуйларында уа жайда, къышда да жылтырайды къары, бузу.

Ёзенни ортасын жырып, артыкъ уллу болмагъан сууучкъ келеди. Баш жанында къаяны ичинден чыгъады да, Дорбун суу дейибиз анга. Ол тешикден ёргерек ётюп, ариу кюнлюм бетде дагъыда эки дорбун барды. Бири иги да уллу, къаяны ичине терен кирип. Минг къой мал сыйныр анга. Ал жаны да ташдан къаланып, жанлы ёталмазча бийик хуна.

Экинчи дорбун андан узакъ туюлюдо, эркин отоу тенгли бир болур. Аны да ал жаны таш бла къаланып, бир эшик, бир терезе да орнатылып. Анда малчыла турабыз. Тёртеулен болабыз. Бир бирни алыша, ючюбюз мал кютебиз, бирибиз а къош жумушха къарайбыз.

Эрттенликде сауулгъан сютлени къайнатып, айран, бишлакъ этебиз. Аш-азыкъ хазырлайбыз. Асламысында сыгын от бла хайырланабыз. Алай эте, къыркъаузуу ахыр кюнлерине дери кечинебиз. Андан сора малны элге келтиребиз.

Быйыл да ишибиз ол халда барады. Биз келгенли айдан атлагъанды. Эл малын алып келген эдик. Мингге жууукъ къой барды. Андан сора да, къауум сауулгъан ийнек, тёрт ат, эки эшек, эки да парий.

Элия айны экинчи жарымы болур эди. Кезиу жетип, къошда мен къалама. Нёгерлерим бирер атха да минип, малланы алларына этип кетгендиле. Мен а къошда къалдым. Сютно жарашдырама: айран, бишлакъ эте. Къош тегерегинде къарт ат, эки эшек, сауулгъан ийнекле, эки парий къаладыла. Кюн да чууакъ. Мен да жумушларымы бошап, бироз солум деп, къош аллында базамагъа олтурама.

Кюн бетиме тиеди. Мен да, бирде кёзлерими къыса, бирде уа элгениг уяна, теке къалкъыу эте турама. Кёкде уа акъдан, къарадан да бир бултучкъ жокъду. Арыгъанын татыгъан болур эди, къалай

эсе да, къалкъып къалама да, парийлени юргенлерине элгенеме. Экиси да аллым-да ёре сюелип. «Ай ант жетмесин сизге, ачы-ачы юрюп, жанымы алып къоя эдигиз. Не болгъанды, ким чалханды ыстауатха?» - деп, ёрге къобама.

Къарасам, битеу малла алайгъа жыйылып: «Не этебиз, не къалабыз?» - дегенча манга аралып. «Алан, былагъа не болгъанды? Къара бу тамашагъа», - деп сейирсинеме. Дагъыда: «Барыгъыз арлакъгъа, къошдан кенгирек туругъуз», - деп ёрге къобама.

Ол заманда ат алда, къалгъанла да аны ызындан дорбунлары таба тебиредиле. Мен да сейирге къалып ызыларындан барам. Ат алгъаракъ жетип, дорбунга кирген жерде сехлеге кесин ышыйды. Бирсиле да аны къатында тизилгендиле. Къызыуда была салкъыннга кирирге излей кёреме да деп, сехлени ачама. Бир заманда ары кирмеучо итле да, ары ташайып, дорбундан бери къарал тохтадыла.

Бу не бла бошалыкъ болур деп сагъыш этеме. Кёп да турмай бир ачы таууш эшитилди. Ызы бла анда-мында бир уллу тамычыла тамып тебиредиле. Сора сызгырып келип, бир къаты зат жерге чанчылды. Аны ызындан экинчиси, ючюнчюсю. Ала терк-терк тие тебиредиле. Терк окъуна тегерек - баш къарангы болду. Кёкден а къанжал таууш чыгъады. Дорбуннга къачып киргенле: адамы, аты, ити, малы да - барыбыз да бир мойюшке къысылып, бола тургъан ишге къарайбыз. Кёкден а тохтауусуз буз тегюледи, хар келип тийгени жерни батыу этип. Буз дегенде да, аллай буз-тауда бишген алмала тенгли бир болур эдиле. Не ары дери, не андан сора мен аллай сейирликни кёрмегенме неда адам айтып эшитмегенме. Къыяма деген буму болур деп турдум.

Жарым сагъат чакълы жаугъан болур эди буз. Жерни башы акъ болду да, жай чилле къышха ушاپ къалды. Биз а, дорбундагъыла, къарап турдукъ. Бузу, жаууну да тохтагъандан сора алгъа мен тебиредим, эки парийим ызымдан чыкъдыла. Аты, эшеги, тууары да дорбунда къалдыла. Арта иш да ол кюнню юсюнден кёп сагъыш этген эдим.

Малла алай кеслерине онг этмеселе, буз тюбюнде къалсала, къырыллыкъ эдиле. Къыйылыкълар келгенин ангылап, андан бугъар амал излегендиле жаны саула.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Жандауурлукъ

Элли юйюрге - болушлукъ

Кёп болмай Къабарты-Малкъарны Муслиманларыны дин управленийсы (ДУМ) бла «Баракат» жандауурлукъ фонд республиканы къолайсыз юйюрлерине аш хуржунла юлешгендиле, деп билдириледи ДУМ-ну сайтында. Ол суаплыкъ иш управленийны специалисти Селим Акбуракны

башчылыгы бла бардырылгъанды. Аны чеклеринде элли юйюрге болушлукъ тапдырылгъанды. Быллай акцияла дайым этилгенлей турадыла. Быллай жумушланы къурагъанла алагъа къатышыргъа, болушургъа сюйгенли да чакъырадыла.

Бюдо

Даражалы турнирген — доммакъ майдалла

Бакуда Совет Союзу эки кере Жигити генерал-майор Ази Османовну хурметине дзюдодан XXXIX халкъла аралы эришу бардырылгъанды. Анга Россейден, Азербайджандан, Украинадан, Къазахстандан, Грузиядан, Узбекистандан, Тюркден бла Белоруссиядан 2002-2004

жыллада туугъан 350-ге жууукъ спортчу къатышхандыла.

Анда бизни республикадан Гайылыны Омар (81кг.) бла Уяналаны Ислам (90кг.) доммакъ майдалла къытхандыла. Аланы тренерле Дмитрий Иванов бла Анзор Алхудов юйретедиле.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Тюш дегенинг кыалай кыужур затды...

Бир жол мен, ефрейтор Алдарбеков Сыртламыш, Сталинни бункеринде биринчи постда соелеме. Ол Иосиф Сталинни кече кыалган отоуу эди. Аны бачама жаланда манга ышанганды. Эшик аллында мен сюелгеними билсе, кечеси мамыр өтгенди. Ма бюгече да сирелеме. Кече ортасы. Шошлукъдан адам кыоркучрады. Ала мени хорларга кюрегенимге, кыажымай, ауур кирпиклени жабылырга кыоймай, жагылашама.

«Хау, тейри, мен да жукълап кыалып, ол отоудагына бир палах болса... сора Сыртламыш, кеси кесинге, японлула айтханлай, хакири эт да кыой. Ол санга аллай бир ышанып... таулу тыйолмосе, хомух, киши бол!» – дей, жукъу бла сермешеме...

Дунианы башында андан кючю зат болмаз, таланган. Теке кыалкыу хорлап башлайды. Бир заманда оту ичинде кычырык-хахайга элгенип, жукъум тас болады: «Ярбий, не болду? Тейри, эшик бла адам а өтмегенди!» – дей, мен да не этерге билмей турганлай, эшикке кенгине ачылып, Сталин ич кийимлери бла чартлап чыгыады да, тегерекни хахайга алдырады.

– Ой, болушугуз! Ёлтюрдюле, сойдула, мыйкысыз кыойдула! Малгун Гитлер! Кыайсыгысыз постда? – дегени айтып, гузаба этеди.

Эрлай эс жыйып:

ЧАМ ХАПАР

– Сабыр бол, Иосиф! Кесинги кыолга ал, генералиссимус! – дейме.

– Сен, сен кимсе? – деп, манга бир тюрлю кыарайды.

– Жолдаш Сталин! Сени антлы шурунг Алдарбекланы Сыртламышме. Танымаймы турса, Иосиф?!

– Сыртламыш?! Ох, ох, ох! Аллахха шукур, сен болганынг.

Шукур, шукур... – дей, мени танып, башын кекюрегиме салып, тынчады.

Бир кесекден кыоу бла мыйкыларына тийип кереди.

– Шукур Аллахха, жерлериндедиле. Сыртламыш, айып этме манга. Мен, элгенип...

– Не болганынг ангылат, жолдаш Сталин. Бу гузабанг неди? Ким кыыйнады жанынгы?

– Гитлер!

– Гитлерми? Да ол...

– Хау, Гитлер. Тюшомде.

– А, а, алай а болсун! Мен а кыайдан чыккыды ол квантулукъ деп. Шашып кыала эдинг да, таланган.

– Гитлер бла, стол артында ашай-иче болабыз... Бир кесекден мен тынчайырга кетеме. Жукълап турганымлай, Гитлер киреди. Кыолунда да бир уллу кыптысы бла. Мен а керюп турама аны. Шош жанлап, сол мыйкыгымы терк окуна кеседи...

– Керчо ол мынафыкыны...
– Гитлерми? Да ол...
– Хау, Гитлер. Тюшомде.
– А, а, алай а болсун! Мен а кыайдан чыккыды ол квантулукъ деп. Шашып кыала эдинг да, таланган.
– Гитлер бла, стол артында ашай-иче болабыз... Бир кесекден мен тынчайырга кетеме. Жукълап турганымлай, Гитлер киреди. Кыолунда да бир уллу кыптысы бла. Мен а керюп турама аны. Шош жанлап, сол мыйкыгымы терк окуна кеседи...

– Онг мыйкыгыма узалгъанлай, элгенип уандым. Насыбыма тюш болганы ансы, эр кишини мыйкыгы бла ойнарга жараймыды?! – деп, алагъа тийип кердю генералиссимус.

Сора, аланы сылай, манга өхтем кыарады. – Мени ышангылы жигит ефрейторум! Манга кертичилигинг ючюн санга не зат этейим, айт!?! Сюемисе, мен санга генерал чын берейим, Сыртламыш? Анча жылны ефрейтор болуп турган ушаймады. Сенден тийишли кир барды генерал болургъа?!

– Жолдаш Сталин, мен чын ючюн кыулукъ этмейме! Хар жолдан кыайтарып бир затны айтып турургъа не кереги барды? Кыойдукъ ол хапарны, шуёхум. Андан эсе, тынчайырма эдинг?

– Керти окуна барып тынчайымы. Сен а, Сыртламыш, сакъ бол, маржа, – дегени айтып, ич кийимле бла сюелгенин энди эслей, уяла-уяла, отоуна кирип кетди.

Ызындан эшиклени кыаты жаба:

– Кыайгы этмей, ырахат жукъла, Иосиф! Жаным сау болуп, бу эшикден чибин өтмезине ишегинг болмасын, Акъылтокъмакыны жашы Сыртламыш былайда болуп, – деп, автоматны кекюрегиме кысып, сир кыатдым.

Тейри адамы, тюш дегенинг сейир затды. Алай, оллахий.

АТМЫРЗАЛАНЫ Магомет.

Жаз башы –
жангырыуну кезиую

Жаз башыны биринчи кюнлери кыарап-кыарагынын жетдиле. Озгъан кыш жылыгыгы бла энчи эди, кыар жаууп, тегерекни агыартып да артык кыуандырмаганды бизни. Жаз башы уа адамланы не бла сейирсиндирик болур?!

Кюнню халын тинтичуолени айтыуларына кере, Россейни битеу тийресинде бый бу кезиу бирси жылладан эсе жылыракъ боллукъду. Климат жаз башы, белгилисича, 27 мартда жетиучюсюн эсге алсакъ, сау кыралда ол эндиги кезиуде андан эрттерек башланарыкыды.

Былыр да бу жаны бла хал алайыракъ эди. Эсигизде эсе, жаз башы мартны биринчи кюнлеринде окуна башланып, кюнню халы ызы бла келген юч айда хазна тюрленмеген эди.

Хау, табийгъатыбыз башха бола барады. Сау февральны Нальчикде Ватуин атлы орамда кеп кыатлы юйлени бахчаларыны биринде роза голле чагып, муул болмай турганларына сейир этгенлей турганма. Негер кызыма аланы суратха ол деп бир ненча кере да тиледим, алай ол да тири болмады.

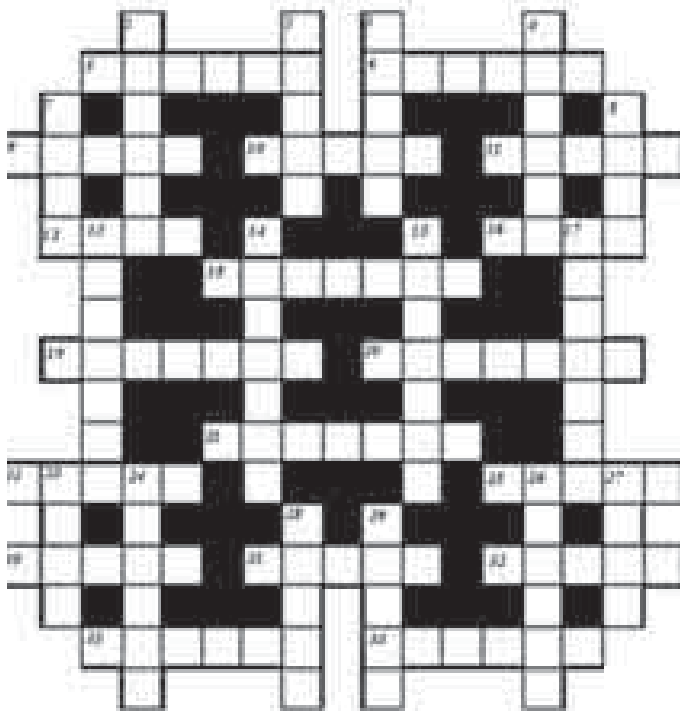
Кыалай-алай болса да, бу айла жангырыуну белгисидиле да, кюнню халына кыарамаганлай, барыбызны да жашуубуз жангы кыуанчладан толсун! Жаз башы бла алгышлайыбыз, багъалы окуучула!

ГАЗЕТНИ 20-чы НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННАН СЕЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 1. Мухажир. 3. Фаризат. 6. Алим. 8. Хажибекир. 10. Мелек. 12. Маяк. 14. Юсюп. 15. Жигитлик. 17. Оюс. 20. Окъ. 21. Терезе. 22. Шамшюдюн. 28. Магомет. 29. Мамырлыкъ. 32. Орус. 34. Артист. 35. Ура. 36. Батыр. 38. Дадаш. 40. Жукъ. 43. Ана. 44. Насийхат. 45. Кыонакбий.

Эресине: 1. Махти. 2. Ракау. 4. Реле. 5. Тызыл. 6. Армия. 7. Максим. 9. Жюнос. 10. Министр. 11. Кеккёз. 13. Жюк. 16. Лира. 18. Жюн. 19. Ода. 20. Омакылыкъ. 22. Шарафутдин. 23. Москва. 24. Ашык. 25. Ант. 26. Жасакъ. 27. Омар. 30. Мустафа. 31. Кыоркыакъ. 33. Сарбий. 37. Ауукъ. 39. Шай. 41. Кыан. 42. Кыын.

СЕЗБЕР

ЭНИНЕ: 5. Бахсан ауузунда эски эл. 6. Ол дуния. 9. Шаркы кыраллада эр кишилини баш кийимлери. 10. Жылы жерде өсген кегет. 11. Агъач. 12. Мал. 16. Аллахха этилген тилеклени ахырларында айтылган сёз. 18. Адамны терисин саргалтан аруу. 19. Хабазга бла Кичибалыкыга бёлюннген мал кютген жер. 20. Жаз жылыу жерге тюшюнчю эритген кыар. 21. Жашырынны туура этиу. 22. Адамны музыка искусство бла кыуандыргъан. 25. Биринчи таулу кинону жигити. 30. Этезланы Омар ала унутмагандыла болган затланы дейди. 31. Ол дуниянга жараган игилик. 32. Бепайланы Муталипин поэماسында эски жер аты. 33. Суу кюч бла ун тартхан жер. 34. Кызакъ миллетде тамата.

ЭРЕСИНЕ: 1. Ырлары болмаганын билдирген сёз. 2. Холамда эски эл. 3. Каменномост элни тауча аты кыбакъ. 4. Бир тюрлю бир белгили заманнга аталган кыуанч. 7. Таулуну ата-бабасы. 8. Алай адабият жанргыа, кыобузну тюрлюсюне да айтадыла. 13. Таулу эр киши ат. Абайланы Ханфаны туудугу француз шонсонье да журютеди ол атны. 14. Уучу. 15. Бек гитче сабий. 17. Хар бир динни да чигинжиси. 23. Кыяны кыбыргасында тапкыр. 24. Тутуй кышну тутмак «кюю». 26. Эрттеги таулула зат журютген хуржун. 27. Ууакъ мал. 28. Зурнук. 29. Кийик жаныуар.

Учредитель: Кыабарты-Малкыар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МОКЪАЛАНЫ Зукура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кыоруулау жаны бла Кыабарты-Малкыар регион инспекцияда 2016 жыла 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикте кере 19.00 сагыатда кыол салынады. 20.00 сагыатда кыол салынганда.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Мусукаланы Сакинат - дежурный редактор; Кетеичиланы Зульфия, Кучукланы Сафият - жууаплы секретары орунбасары; Аккёбеланы Жаннета - (1,2,4,9-чу бетле), Зезаланы Лида - (3,11-чи бетле), Токумаланы Салим - (10, 12-чи бетле), корректорла.

Тиражы 1422 экз. Заказ № 175

Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru